

YAPISAL REFORMLARIN NERESİNDEYİZ?**Hakan ÖZYILDIZ**

Hazine Müsteşar Yardımcısı

Hiçbir şeyin yoktan var olmadığını hepimiz kabul ediyoruz her hâlde. Bu bakışla yola çıktığımızda, bu gerçekle hareket edersek, sunumu ikiye ayırmayı düşünüyorum: Neden yeniden yapılanma gereği var; önce bu soruya cevap arayacağım kendimce, kendi tecrübelerim ve görüşümle. Ondan sonra, yapılanları, biraz önce belirttiğim gibi, özetleyeceğim ve sizin sorularınıza cevap vermeye çalışacağım. Bir kere şunu çok açık yüreklilikle bilmenizi istiyorum: Hazırlanan programların, kanunların, projelerin hiçbirisi yeni gündeme gelmiş projeler değil. 1993 krizini yaşadığımız süreçte, belki arkadaşlarımızın bir kısmı hatırlarlar, ben bazı tanıdık yüzleri görüyorum, onlarla, başlık olarak, belki içerik olarak aynı içerikte olmayabilir ama, başlık olarak bu konuların hepsini hep beraber zaten konuşmuş idik, o anlamda bu projelerin, bu kanunların hiçbirisi başkaları tarafından hazırlanıp önümüze getirilmiş kanunlar değil. Tamamen yerli malı.

Öncelikle temel amaçtan yola çıkarsak, burada temel amaç ne, neyi amaçlıyoruz diye baktığımızda, neden yeniden yapılanma ihtiyacı var diye baktığımızda çok basit bir ekonomik gerçek var; kıt kaynakların etkin dağılımı. Hepimizin makro kitapların, makro ekonomi dersinin ilk sayfalarında, ilk derslerinde okuduğumuz gerçek. Kaynak dağılımında Türkiye’de belli bir sorun var; birazdan onu açmaya gayret göstereceğim.

Peki, bu kaynak dağılımındaki sorunun ötesinde diğer konular ne, nereden geliyor diye baktığımızda, şimdi, ülkemizdeki enflasyonun büyüklüğü, yaklaşık 70’li yılların sonlarından başlarsanız, çok uzun bir süreci alan enflasyonun yüksekliği ve bu ortamda büyümenin dalgalı bir seyir izlemesi; bir yıl yüzde 8’leri yakalayan büyüme oranı ertesi gün eksi 6.5’leri, 9.5’lere düşmesi. Yani, sürdürülebilir bir yapı yok. Bir yatırımcı için en önemli olay öngörülebilir bir yapı içerisinde ileriye yönelik tahminlerini yapacak, projelerini ve programlarını yapacak; ondan sonra da yatırım kararı alıp, kendisine getirisini hesap etmeye gayret gösterecek.

Sektör olarak garantili bilgilere sahip değilim ama, her yatırım örneğin bir veya iki sene kâr getirmez; yatırım süreci vardır. Sonra, üçüncü sene o yatırımın ilk nüveleri, pazar katkıları vardır. Sayın Müftüoğlu hocamın Mülkiye’de bize

öğrettiklerini belki tekrar ediyorum, kusura bakmasın. Şimdi bu ne demektir? Minimum 3 ilâ 5 yıl gibi bir sürecin, şirketin, yatırımcının ileriye görmesi gerekiyor. Siz, böyle değişken ortamda ileriye yönelik yatırım yapabilir misiniz? İmkansız. Uygulanan programla yapılmaya çalışılan tamamen, bu istikrarsızlıkları azaltıcı tedbirleri yakalayabilmek. Bir-iki tane yansı gelecek. Öncelikle bir borçlanmanın vadesini arkadaşımızdan rica edelim. Görüldüğü gibi yıllık ortalama borçlanma vadeleri, 16 aydan şöyle başlıyor, 93-94'e, krize doğru geldiğinde 4 aya kadar iniyor. Arkasından, kriz ortamından yavaş yavaş çıkılırken, 97'de 12 aya geliyor. 98'de meşhur Rusya krizi, diğer krizler. Tekrar ekonomi 2000'lerde toparlandıktan sonra, yine 16 aylara çıkmışken, 2001 krizinde yine 4.5 aya doğru iniyor. Şu anda bulunduğumuz ay itibarıyla yaklaşık 11 ay civarında. Yani, dikkat edin, henüz aylardayız. Aylık vadeler ciddi bir problem bu kadar büyük bir borcun vadesi için ama, o bile çok dalgalı bir seyir izliyor.

Bir sonraki yansıya geçerse, burada da ortalama faiz var. Yansı hazırlamadaki acemiliğim nedeniyle belki net gözüküyor ama, şöyle söyleyeyim: faiz 94 yılında, yüzde 163'ü yakalıyor. En yukarıda olduğu yıl. Kriz olduğu yıllarda yine yukarıda. Göreli olarak iyileşme var. 2000'de yüzde 38'lere gelmiş nakit iç borç stokunun ortalama faizi. Sonra çıkmış. Şimdi yine iniş trendinde. Anlatmak istediğim, ekonomideki belirsizlikler çok önemlilerinden bir tanesi, burada 94 krizinin biraz öncesine gitmekte fayda var.

1992 yılını hatırlayanlar var mı içimizde bana göre, biraz evvel söylediğim makro belirsizliklerin ve disiplinsizliklerin temelinde tamamen kamunun harcamadaki ve diğer konulardaki disiplinsizliği yatıyor. Kamuda hiçbir kurumda, hiçbir birimde bir disiplin olmamasından kaynaklanan bir sorun olduğuna inanıyorum.

Tahkim tanımını duymayan var mı, öncelikle genç arkadaşlarımızdan? Böyle bir soruyla başlayalım. Ben hiç tahkim nedir bilmiyorum diyen varsa, ona göre gireceğim konuya; Türkiye'de ilki 1960'ta olmak üzere, en sonuncusu da 1992'de olmak üzere tam 11 tane Tahkim Kanunu çıkartılmış.

Tahkim, kısaca özetlenirse, kamu kuruluşlarının birbiriyle olan borç ve alacak ilişkilerinin silinmesi. Bir kanun çıkarıyorsunuz, bugünden itibaren Türkiye'de hiçbir kamu kuruluşunun diğer bir kamu kuruluşuna borcu yoktur geçmişte olanları da mahsup ediyorum diyorsunuz. 1992'de olanı özetleyeyim size. Rakamlar vereyim. Milyar dolar olarak Hazine'nin borcu 4.5, alacağı 2.8 milyar dolar. SSK'nın borcu yok, alacağı 1.5 milyar dolar. Emekli Sandığının alacağı 100 milyon dolar. Merkez Bankası 3.1 milyar dolar. KİT'lerin borcu 5.4, alacakları 2 milyar dolar. Büyüklere gelelim, belediyelerin 1.2 borcu var. Tarım

Satış Kooperatifleri Birliklerinin 1.8 milyar dolar borcu var. Bunların hepsi dikkat ederseniz borçlu kuruluşlar, alacaklılara dikkatinizi çekeyim. Merkez Bankası, zaten bu 3.1'in büyük bir kısmı Hazine'den olan alacağı.

SSK'nın alacaklarının hepsi belediyelerden ve KİT'lerden. Kamu bankalarının rakamına dikkatinizi çekmek istiyorum, 3.1 milyar dolar bir alacağı var. Bunlar hepsi 2 Temmuz 1992'de çıkan kanunla birbirlerine olan borç alacakları silinmiş. Yani, o sene 13.5 milyar dolarlık borç-alacak silinmiş. Bazı rakamlar vereyim. Bu büyüklük o yıl için, toplam bütçe harcamalarının yüzde 42'si gayrisafi millî hâsılanın da yüzde 8.5'u. Yani, bir kamu sektörü düşünün, gayrisafi millî hâsılanın yüzde 8.5'u kadar borç yaratıyor, borç üretiyor ve siz kanunla bunu siliyorsunuz.

O yıl itibarıyla hem Merkez Bankasına, hem diğer alacaklı kurumlara, tahvil verilmiş ki çoğu kamu bankaları, bunların toplamı, 92 yılındaki toplam iç borç stokunun yüzde 33'üne tekabil ediyor. Diğer bir deyimle piyasadaki kağıtların üçte biri kadarını bir anda piyasaya arz ediyorsunuz. Bir malın piyasaya bu denli yüksek arzı, doğaldır ki fiyatını düşürür. Yani faizler 1993-94'te olduğu gibi aşırı yükselir. Bunun yanısıra bu malın sunucusuna da güven kalmaz, kredibilitesi kaybolur. 94 Krizinde en önemli etkenlerden birisi de budur.

92 yılında yapılan tahkimin ve önceki 11 yılda yapılan tahkimin en önemlilerinden bir tanesi. Toplam tahkimin kendisi 92 trilyon, yani 11 milyar dolar civarında. Bir kere tahkim, dikkat ederseniz daha önceden gelen alışkanlıklar nedeniyle, borçluyu ödüllendirmiş. Her zaman olduğu gibi, eğer borç-alacak ilişkisi siliniyorsa, borçlu ödüllendirilmiş demektir. Borçlular ödüllendirilmiş. Alacaklılar, yani Hazine, Merkez Bankası ve kamu bankaları, SKK, bunlar cezalandırılmış. Vergi de var işin içinde. Bunlar da hep cezalandırılmış. Bu disiplin bozucu etki KİT'lerde, Tarım Satış Kooperatifleri birliklerinde, belediyelerde ciddi bir disiplinsizliği yaygınlaştırmış ve burada söz vermeyi, ileriye yönelik yatırım yapmayı, yani söz vererek, politik sözler vererek ileriye yönelik yatırımlar yapmayı çok maliyetsiz hâle getirmiş. Sözü politikacı ve bürokrat olarak siz veriyorsunuz, maliyeti Hazine, Merkez Bankası, kamu bankaları ödüyor. Ve bu disiplini bozan etkenler popilist yaklaşımlarla yaygınlaştırılmış. Hatırlayın 90'lı yılların başında 5 kara delik tartışması vardı.

92'de yapılan tahkimden sonra, 93'ün sonuna doğru başlayan bir süreçle, 94'te ekonomi krize girmiş. 97'de, 98'deki Uzakdoğu Asya ve Rusya krizlerini hatırlayın, bu iki krizde disiplin altına almaya çalıştığımız yapı da hep beklentileri olumsuz etkilemiş. Tekrar tahkimler olacak, borçlar ödenmesin, alacaklar nasıl olsa silinir diye bir yapıyı getirmiş. Ve malî açıkların azaltılmasına yönelik hiçbir

tedbir kalıcı, çözüm getirici hiçbir tedbir o dönemde alınmamış. Ve kamu kesiminin borçlanma gereği de azaltılmamış. Bunun azaltılmamasının nedenlerinden bir tanesi, borçlanma gereğini azaltabilmeniz için ciddi tedbirler, disipline edici tedbirler almanız lâzım. Vergi tarafından, gelir tarafında da, harcama tarafında da tedbirlerinizi artırmanız gerekiyor. Bunlar siyasi mülahazalarla yapılamamış.

Malî disiplinin bozulması demek; bir kurumda, öncelikle hesap verebilmenin azalması demektir. Hepimiz kamu görevi yapıyoruz, kamu görevi yaptığımıza göre, yaptığımız işin sorumluluğunu bir yere vermemiz lâzım. Kamu görevinde bu hesap Meclis aracılığıyla kamuya verilir, kamuoyuna verilmesi lâzım. Kimse bunun hesabını vermemiş, belediye de vermemiş, Hazine de vermemiş; hiçbir kamu kurum ve kuruluşu kendisine böyle bir hesabı vermek zorunda hissetmemiş. Çünkü, şeffaflığı kalmamış. Bunun üzerine, ikinci bir tahkim yapılamayınca, işlemler yavaş yavaş bütçe dışına kaydırılmaya çalışılmış. Yani, ödenekle bağlantılı işlem yapmak yerine, çizgi altı işlemler dediğimiz finansmanın kalemlerinin içerisinde çözümlenmeler, bütçe dışı çözümlenmeleri artmaya başlamış. Bu o kadar fazlalaşmış ki, bunun bir bildiğimiz örneği, son dönemde kamuoyunda tartışılan görev zararları. Görev zararları devamlı dışarıda bütçe dışında işlemlerle çözülmeye gayret gösterilmiş. Bütçedeki bu disiplinsizlik, kamu kurum ve kuruluşlarındaki disiplinsizlik çok ciddi boyutlara varmaya başlayınca, gelir toplamak zor hâle gelmiş. Gelir toplarken de bir sınırınız var. Ülke ekonomisinin bir kapasitesi var, kişilerin birer kapasitesi var. Siz bunun içerisinde, örneğin gayrisafi millî hâsılının bugünlerde yüzde 25-26'larına kadar gelen bir şekilde, vergi ve gelir topluyorsunuz. Bu da bir sınıra gelmiş. Arkasından, harcamalar, daha öncede belirttiğim gibi, ödeneklerle halledilmek yerine, bütçe dışında finansmanla halledilmeye çalışılmış ve artık gelir ve harcama dengesizlikleri aşırı bir yere gelmiş. Açığın her ortamda ve şekilde Hazine tarafından borçlanılarak kapatılması istenmiş.

Sizi biraz daha ışık tutabilmesi açısından şöyle bir örnek vereyim: Ülkemizde kamu yatırımlarının finansmanında çok sık kullanılan bir yöntem vardır. Dış proje kredileri şöyle işliyor: Elektrik santrali inşaatını yapıyorsunuz, bir türbin alacaksınız. Türbini, eski adıyla TEK, gidiyor, dünyanın en büyüklerinden birisi olan ABB'den, olmak üzere İsviçre'de anlaşmasını imzalıyor; Kredisini de İsviçreli bir Bankadan, borç olarak alıyor. Bu krediye Hazine garanti veriyor. Ödeme zamanı geldiğinde TEK borcunu ödemediği için Hazineye bir yazı yazıyor; "Zamanı geldi ama, ben borcumu ödeyemiyorum, siz öder misiniz? Sizin bir de garantiniz vardı." Hazine o gün o borcu ödemek zorunda. Aksi hâlde ülkenin kredibilitesi, borç alması ve diğer sorunları, hepsiyle karşı karşıya kalıyorsunuz.

Bu yapı içerisinde, o güne kadar tahmin etmediğiniz bir harcama ortaya çıkıyor. Bu harcama çıktığı zaman, bunu bir şekilde karşılamamız lâzım. Nereden bulacaksınız? Geliriniz yok. Vergi belli bir yerde. Harcamadan kısınamazsınız, harcamanın zaten büyük bir çoğunluğu faiz, personel ve diğer carî harcamaları. O zaman yapacağınız tek şey var; borçlanacaksınız. Borçlanmada da ülkenizin sığ para ve sermaye piyasaları var. O piyasanın içerisinde borçlanacaksınız. O zaman, biraz önce söylediğim gibi, ciddi bir hareketli, değişken bir ortamda borçlanmay giriyorsunuz. Böylece borçlanmanın nereye geldiği tartışılmış hâlde gelebiliyor.

Bir sonraki örneği, görev zararları üzerinden vermek istiyorum; hatırlayınız 92'de tahkim olduğu için görev zararları sıfırlanmış. Tertemiz bir yıl. 93'e gelindiğinde hiç artık görev zararı filan yok. Kamu bankalarına zaten yük atılmış. Merkez Bankası ve Hazine de olayı üstlenmiş. 93'e geldiğimizde, toplam görev zararı GSMH oranında yavaş yavaş yüzde 5'le başlamışız. 95'te bu yukarı doğru çıkmış, yüzde 15, 16, 17'lere gelmiş. 98'de biraz disiplin altına almışız olayı. Fakat sonradan, 2001'de kriz öncesi, yani Mayıs ayı itibarıyla kâğıtlar verilmeden, kriz döneminde bu orar oldukça yukarılara çıkmış.

Daha sonra bütün zararlar ve borçlar temizlenmiş, izin verirsiniz, en son Eylül 2001 itibarıyla 3.4 katrilyon, 3.5 vergi borçları var hâlâ daha. Hazine bunu, bu vergiyi alamadığı için borçlanmak zorunda. SSK'ya 183 trilyon TL borçları var. SSK bu parayı toplayamadığı için Hazine SSK'ya para ödemek durumunda. Hazineye KİT'lerin 2.3 katrilyon borçları var. Bu da ne demektir? Hazine olarak onların yerine ödeme yapıyoruz. KİT'lerin birbirine 1.7 katrilyon borçları var. Dış borç olarak, 10.5 katrilyon borçları var. Bu sadece KİT sistemi. Buna bir de belediyeleri katın. Tarım Satış Kooperatifleri birliklerinde ciddi bir yapılanma var; Yani, 92 yılında, 93 yılında tertemiz başladığımız bir resim, sadece KİT bazında şu anda burada. Diğer bir deyimle malî disiplinsizlik hâlâ daha devam ediyor.

Bu yapı, mutlaka disipline edilmesi gereken bir yapı. Hazırlarsınız, meşhur bir beş kara delik tanımı vardı. Türkiye, politik hayatına beş kara delik diye girmişti. Belediyesi, Tarım Satış Kooperatifleri, kamu bankaları, hepsi vardı o zaman.

Geldiğimiz yerde neler yapıldı konusunu bir irdelemeye çalışacağım. Hangi konularda Disiplin altına alıcı hükümler getirmeye gayret gösterdik? Tarımla başlayayım izin verirsiniz, bana göre tarım, bir ülkenin en önemli konularından bir tanesi. Bir ülkede tarım eğer desteklenmiyorsa ciddi bir problem var demektir. Desteklenmeyen tarım hiçbir ülkede toplumun ihtiyaçlarını karşılayamamıştır bizde de karşılayamaz. Ama, bizdeki destekleme sisteminin

rasyonel olup olmadığı uzun senelerdir hep tartışıldı. Ve yeni bir yapının içine doğru belli bir hareketlenme var. Neler yapıldı diye bakarsanız, öncelikle, Tarım Satış Kooperatifleri birlikleri ciddi bir şekilde yeniden yapılandırma sürecine girdi. Burada faaliyetler devam ediyor.

2001 yılından itibaren girdi desteği, yani gübre, tohum, benzeri, gübre destekleri kaldırıldı. Destekleme politikalarında yapılan değişiklikler var. Bunlardan bir tanesi, hububat fiyatlarının destekleme alımları filan, hepsi kalktı. Hububat fiyatları bu seneden itibaren tamamen Toprak Mahsulleri Ofisinin (TMO) kendi ticari faaliyeti içerisinde. Devlet, daha doğrusu Hükümet herhangi bir fiyat ilan etmeden TMO faaliyetlerini sürdürecektir. Tütün Kanunu çıkarıldı, Şeker Kanunu çıkarıldı. Bunlar önemli iki yasal değişiklik. Çünkü, biliyorsunuz, tütün ve şekerde, Türkiye’de her zaman çok ciddi fiyat farkları verilmiş ve, çiftçinin desteklenmesi tamamen fiyat üzerinden yapılmıştır. Şöyle örnek vereyim: Şu anda benim bildiğim kadarıyla, Türkiye’de bir yıllık stok var, şeker stoku var. Türk şeker hiçbir üretim yapmasa, bize bir yıl yetecek kadar stok fabrikalarda veya tüccarın elinde duruyor. Tütünde; dört veya beş yıllık bir stokla karşı karşıyayız. Orada da ciddi bir stok sorunu var.

Tarımın bu tür desteklenmesi, sonucunda, yani üreticiden alınan malın fiyatını artırarak desteklenmesinin maliyetini ne yazık ki sonunda tüketici çekiyor. Bunun farkına varmanın gerektiğinden hareketle, artık fiyat desteğinin yerine, birazdan değineceğim, doğrudan gelir desteği gündeme getirildi. Doğrudan gelir desteğinde bu 2003 için dekar başına 13.5 milyon lira olarak uygulama yapacağız. Çiftçiye üretim yaptığı sürece, altını çiziyorum, üretim yaptığı sürece belli bir miktar parayı kendisine ödüyoruz. Bu bağlamda, eğer ürettiği mal buğdaysa veya başka bir şeyse, biz onun fiyatlamasını etkilememeye gayret gösteriyoruz. Fiyatlamasının tamamen borsada veya serbest piyasada belirlenmesi yönünde gayret gösteriyoruz.

Tarımda en önemli değişikliklerden bir tanesi de, Ziraat Bankasının yeniden yapılanması. Ziraat Bankasının yeniden yapılanmasıyla, daha önceleri çiftçiye hem Ziraat Bankası, hem de Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla dağıtılan sübvansiyonlu ucuz kredinin verilmesi artık bitti. Burada ciddi bir eleştiri başladı; “Tarım kesimi desteklenmeyecek mi, ucuz ihtisas kredileri verilmeyecek mi, böyle bir sistem doğru mudur?”

Devlet, ucuz kredi veya istiyorsa bedava kredi verebilir. Bu devlet politikasıdır. Ama devlet, benim veya sizin bankaya yatırdığı bir mevduatla başkasına ucuz kredi veremez. Verecekse, bankanın maliyetini göz önüne alarak vermek zorundadır. Nedir? Bankanın eğer bir mevduata maliyeti varsayalım yüzde 5’yse, bankanın da üstüne koyacağı yüzde 5’lik bir kendi masrafının

marjını düşünün, eder yüzde 55. Banka, kredi talep eden kişiye yüzde 55'ten krediyi vermez ise, benim mevduatıma geri ödeme günü geldiğinde bana o parayı nasıl ödeyecek? Bu soruyu lütfen bir daha sorayım. Bir daha aklımızın bir yerine yazalım. Çünkü, kamu bankalarının batmasının nedeni bu sorudur.

Siz 100 liralık mevduat yatırdınız. Üç ay vade verdiniz. Dönemsel getirisi % 20 olsun dediniz. Yeni yüzde 20'yle bankaya paranızı yatırdınız. Üç ayın sonunda ben veya siz, bankaya 120 liramı ver dediniz. Banka onu çiftçiye, Halk Bankasını alırsanız, esnafa yüzde 10'la verdi ve vadeside bir yıl. Yani bir yıl sonra dönecek bir para verdi. Ne yapacak banka? Oturdu, bunu fonlamaya çalıştı. Fonladığı yerde kısa vadeli para piyasaları oldu, kısa vadeli borçlanma oldu ve bankalar battı. Onun için, Ziraat ve Halk bankasının yeniden yapılanması, ama tarımın özüne de inerseniz, Ziraat Bankasının yeniden yapılandırması çok önemli bir aşama.

Fındık ve tütünde alternatif ürün projeleri üzerinde çalışmalar var. Bugün itibarıyla başlaması gerekirken, henüz fındıkta başlamadığını biliyoruz. İlgili kurumların daha çok gayret göstereceğini ve daha hızla faaliyetlerini artıracıklarını umut ediyoruz. Ayrıca, Ziraat Bankasına yine dönmek istersek, görev zararı uygulamasına yönelik bütün kararnameler Ziraat Bankasında, çıkan bir kanun vardır, 4603 sayılı kanun, onunla kaldırıldı. Artık orada eski yaklaşımla görev zararı uygulaması da yapılması mümkün değil.

Malî kesimi özetlemeye çalışırsak, malî kesimde, hepimizin bildiği, bence Türkiye'nin önemli kanunlarından, yasal değişikliklerinden biri; Merkez Bankasının bağımsızlığını çok daha artıran kanun. Konu çok tartışıldığı ve bilindiği için üzerinde fazla durmaya gerek yok.

Merkez Bankası, Hükûmetle belirleyeceği fiyat istikrarına yönelik politikalarda, Hükûmetle belirleyeceği hedefi uygulamakla yükümlü. Onun dışındaki bütün operasyonlarında bağımsız ve özgür bir yapıya kavuşmuş durumda. Yani şu anda dünyadaki uygulamalarına bakarsanız, oldukça kredibilitesi artmış durumda. Bankacılık, Türkiye'nin önemli baş ağırlarından biriydi. Çıkan kanunla, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun ve Kurulunun kurulması, faaliyetlerini daha bağımsız ve etkin bir hâle getirdi. Bildiğiniz gibi, yaklaşık 19 banka fon kapsamına alındı ve önümüzdeki dönemde de faaliyetlerine yine özgürce bağımsız bir şekilde devam edecek. Biraz evvel tarım örneğini verirken, bahsettim kamu bankalarının yeniden yapılandırmasına ilişkin 4603 sayılı kanun vardı. Kasım 2000'de çıkan bu kanunla ciddi bir şekilde bankaları yeniden yapılandırılması sürecine girildi.

Yeniden yapılandırma sürecinin ikinci aşamasında, Türkiye'de bir kamu bankası, Emlak Bankası, verilen kararlarla ciddi bir sür'at ve hız içerisinde kapatıldı;

Bunun dışında, Ziraat ve Halk Bankasının şubeleri, yaklaşık 800 tane şubesi kapatılmış durumda ve 17 bin tane elemanı da bankadan ayrılıp ya emekli oldu veya başka kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmaya başladılar. Bankaların pasif maliyetlerini azaltmak için bazı vergi düzenlemeleri bugün de Mecliste görüşülüyor, geçmişte de bazı iyileştirmeler yapıldı. Bildiğiniz gibi, İstanbul yaklaşımı uygulaması, geçen hafta içerisinde Bankalar Birliğince ve BDDK'ca onandı. Şimdi işlem, bankaları kendi arasında şirketlerle yapacakları görüşmelere kaldı. Aktif Yönetim Şirketi ise Ağustos ayında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun da yüzde 20 katılımıyla kurulacak ve faaliyete geçecek.

Burada en önemli üzerinde durulması gereken konu şu: Borçlanmada, biraz evvel söylediğim ciddi dalgalanmaların nedenlerinden bir tanesi de, mikro bazda baktığımızda, sektörün kendi gücü. Eğer güçlü bir bankacılık sisteminiz varsa, bankacılığın içinde çürük elmalar yoksa veya yok denecek kadar azsa, size gelen faiz teklifleri oldukça gerçekçi, risk piriminin daha az olduğu bir yapı içine geldiği için, bu alanda yapılan bütün değişiklikler önümüzdeki dönemde Türkiye'nin çok ciddi sorunlarından birisi hâline gelmiş olan iç borcunun döndürülmesinde rahatlamaya yol açacak bir yapıya kavuşturuldu.

Maliye politikalarına gelirsek. Maliye politikalarında, faiz dışı fazla hedefinin inandırıcılığı çok tartışıldı. Geçen sene için % 5.5 olurdu olmazdı tartışması vardı. Türkiye yüzde 9.5 civarında küçüldüğü bir yılda tüm kamuda yüzde 5.5 civarında bir faiz dışı fazlayı yakaladı; Bu önemli bir gelişme. Ve bunun dünyada herhangi bir benzeri yok. Bu kadar ciddi bir uygulamayı dünyada hiçbir ülkede de yaşayamamış. Maliyetleri olmadı mı? Oldu. Onu da kabul etmek lâzım.

Bu faiz dışı fazla hedefine yönelik olarak yapılanlardan bir tanesi, bence en önemlilerinden bir tanesi, vergi kimlik numarası uygulamasının malî kesime yaygınlaştırılması. Vergide önemli bir artış trendinin içine girilmesine ciddi katkısı olacak. Kamu İhale Kanunu, biliyorsunuz, bir kısmı değişiklikleriyle ilgili hâlâ daha Meclis'te gündemde tutuluyor. Fakat, artık devletten ihale almak ve o ihalenin üzerinde senelerce "Escalasyon" hesaplarıyla gelir artırma yöntemleri tamamen, hemen hemen kalkmış vaziyette. Ben uzmanı değilim. Hiç bu tür bir ihale yapmadım ama, işin erbabına sordüğümüzda, Türkiye'deki radikal değişikliklerden birisi olarak kabul ediliyor. 64 tane bütçe dışı ve bütçe içi fonun kapatılması, bütçe disiplini açısından, uygulamalar açısından çok ciddi bir reform hareketidir. Harcamalarda olabildiğince serbest olan yapı tamamen disiplin altına alınmıştır. 5000'in üstünde olan döner sermaye sayısı, benim bildiğim kadarıyla, şu anda 2900 civarlarına kadar indirildi. Önemli bir azaltma.

Kamulaştırma Kanununa baktığımızda, İhale Kanunuyla beraber ele alındığında şöyle bir özelliği var: Eskiden bütçede herhangi bir kamulaştırmanın ödeneğini iz ödeneği olarak koyardınız. İz ödeneği şu: Bir kara yolu, bir baraj yapıyorsunuz, barajın su havzası veya yolun geçtiği yeri kamulaştırmanız lâzım. Tahmini bir hesap yapıyorsunuz, diyorsunuz ki, buraya 100 trilyon lira ödenek gerekiyor, arsaların, tarlaların değeri bu. Bütçenin harcaması artmasın diye biz oturuyorduk geçmişte, 10 trilyon liralık bir ödenek koyup, inşaata başlıyorduk. Fakat, haklı olarak arsa ve gayrimenkul sahipleri paralarını istemeye başladıklarında 10 trilyon lira 15 oluyordu, 25 oluyordu, artmaya başlıyordu.

Gerek Kamulaştırma Kanunu, gerek İhale Kanunuyla, eğer gerekli olan ödenek bütçede yoksa, ne ihaleye çıkabiliyorsunuz, ne de proje için DPT'den izin alabiliyorsunuz. Bu da ayrı bir disiplin örneği, disiplin getirici bir tarafı var. Ayrıca, bütçenin kendi yapısı içerisinde kollama ve benzeri uygulamalarla, saymanlıkların bilgisayar ortamında izlenmesi gibi teknik düzenlemelerle de ciddi bir disiplin uygulaması başlatıldı.

Borçlanmayla başlamıştım. Burada çıkarılan Borçlanma Kanuna, değinmek istiyorum. Hazineci arkadaşlarımın büyük bir kısmının 92'den beri hayali olan, uzun dönemdir üzerinde çalıştığımız, belki 1000'in üzerinde taslak yarattığımız bir kanun Meclis'te büyük bir anlayışla, büyük bir yardımla geçti. Ben meslek hayatımda TBMM'ye çok gittim geldim. Çok kanunun hazırlanmasında, müzakeresinde bulundum, fakat iktidarıyla muhalefetiyle bu kadar yapıcı komisyon müzakereleri veya genel kurul müzakereleri görmedim. İnanın, herkes, konunun uzmanı olan olmayan herkes, bu kanunda disiplin getirilmesi ve bunun kamuoyuna yansıtılması açısından tek tek bize çok yardımcı oldular. Ben her yerde de onlara teşekkür ediyorum, sayın milletvekillerine; burada da izninizle teşekkür etmek istiyorum.

Kabaca, neler getirildi diye bakarsanız, çok daha şeffaf bir borçlanma limitimiz var artık. Eskiden Bütçe kanunlarının içerisinde olan bu limitler şimdi tamamen şeffaflaştı. Siyasetçi sene başında Meclis'e götürdüğü gelir-gider rakamları üzerinden ne söylediye, sene sonuna kadar o geçerli. Ek bütçe yapsanız dahi limit artıramıyorsunuz. Bu, piyasalara büyük bir rahatlık getirir. Çünkü piyasa, o sene ne kadar borçlanılacağı, Bütçe Kanununa bakarak anlayabilecek.

Örneğin Hazine'de özel tertip devlet tahvilleri uygulaması vardır. İlgili arkadaşlar bilirler, yıl içerisinde örneğin FİSKOBİRLİK'in veya herhangi bir KİT'in bir borcunun kapatılması için giderseniz ona bir tahvil verirseniz veya kamu bankasının bir kâğıdı vardır, onun kâğıdını kapatmak için bir özel tertip devlet tahvili ihraç ederseniz. Bütün bunlar artık bütçeden ödenek alınarak yapılabilecek işlemler oldu. Eskiden, biraz evvel, başta da belirttiğim gibi, aşağıda

finansman kalemlerinde yapılan işlemlerinden idi, şimdi harcamalara çekildi. Tamamen ödeneye bağlandı. Dış borçlara garanti verilmesi, yap-işlet-devretlere, yap-işletlere garanti verilmesi, bunların hepsi bütçede ödeneye bağlandı. Eğer bunlarla ilgili bir ödeme yapılacak ise, bu ödeme tamamen bütçede harcama içinde yer alacak, harcama içinde ödeneği yoksa bütün garantiniz ve diğer işlemlerinizi geçersiz hâle gelecek. Bu çok önemli, çok ciddi bir gelişme. Bir tek örnek vereyim. 2002 yılı içerisinde bütçede ödeneği alınmadan ödenecek garantili borçların toplamı yaklaşık 1.3 milyar dolar.

Temsili demokrasilerde meclis, halk adına karar veren bir kurumdur; bize böyle öğrettiler. 233 sayılı Kanun Hükümünde Kararnamenin 35'inci maddesi der ki, "Hükûmet KİT'lere görev verebilir, eğer zarar oluşursa, bu zarar Hazine'den ödenir." Bir önceki yılın Aralık ayının son günü bütçeyi Meclis'ten geçirdiniz, dediniz ki, 55 katrilyon harcama yapacağım, TBMM de size peki dedi. Bir sonraki gün, 1 Ocak günü Hükûmet toplanıp, TMO bundan sonra buğdayı şu fiyattan alsın, şu fiyattan satsın, zararını Hazine karşılasın; TEDAŞ elektriğini şu KİT'e şu kadar ucuzdan versin, Hazine karşılasın; kamu kuruluşlarının ödemedikleri garantili borçlarını Hazine karşılasın diye kararnamesini yazdığı gün Meclis'in hiç etkisi kalmaz. Kriz olmasaydı belki birçoğumuzun da haberi olmayacaktı. Sadece ilgili birimlerde çalışan insanlar bu konunun büyüklüğünün farkına varacak; ama ne kamuoyu, ne Meclis böyle bir olayın farkında olmayacak.

Bu Borçlanma Kanunuyla, bütün bu hesaplar artık Meclis'in denetimine açılmış durumda. İlgili kurumlara, Maliye ve Merkez Bankasına, Sayıştaya, Bakanlar Kuruluna ve Plan Bütçe Komisyonuna raporlama ve bilgilendirme söz konusu. Artık Hazine tamamen hesap verme sorumluluğunu yüklenmiş durumda. Bir risk hesabı oluşturduk. Bu teknik bir olay. Eğer ilgilenirseniz sonra detayına girerim. Ama, ciddi bir borçlanma disiplini altına girildi. Borçlanmada en önemlilerden bir tanesi de, geçen yıl yapılan ve Hazine kâğıtlarındaki beyanname zorunluluğunun kaldırılmasıyla yatırımcı tabanlarını çok geniş bir kesime yayılması. Böylece küçük tasarruf sahiplerine Hazine kâğıtlarının alınmasını sağladık. Bu sayede Türkiye'de tekrar bir Demirbank sendromunun yaşanmasının önüne geçmeye gayret gösterdik. Bugüne kadar da borçlanmada bu konuda ciddi bir başarı söz konusu.

Son olarak iki konuyu zaman sınırimız nedeniyle olabildiğince hızla geçmeye çalışacağım. İş ortamının iyileştirilmesi konusunda, hatırlarsanız, uluslararası tahkim uygulamasının kabul edilmesine yönelik bir Anayasa değişikliği yapıldı. Enerji Kurum ve Kurulu kuruldu. Doğalgaz Kanunu çıkarıldı. Enerji Piyasası önümüzdeki dönemde tamamen libere edilecek. Biraz evvel bahsetmişim, TEKEL ve Şekerle ilgili kanunlar var, bunu yönelik kurumlar ve

kurullar var. Regülasyonları orada yapılacak. Sivil havacılıkta fiyat belirleme, iç hatlarda fiyat belirleme yetkisi eskiden Ulaştırma Bakanlığında, şimdi tamamen şirketler kendileri belirliyorlar ve bu sayede, Türk Hava Yollarının 11 Eylül krizini nasıl atlattığını hep beraber gördük. Telekom Sektörüne Yönelik Kanun'da ciddi bir değişiklik yapıldı ve yabancı sermayenin ve diğer teşviklerle ilgili kanunlarda da hazırlıklar devam ediyor; çok kısa sürede Meclis'e sunulacak.

Sosyal politikalar konusunda da bir çalışma var. Çünkü, bu ekonomik politikanın bir parçası, bir değişimin bir parçası. Bu değişimin sürdürülmesi lâzım. Ama, her değişimin bir sosyal tarafı da olduğu gerçeğinden hareketle baktığımızda, 1477 sayılı kanun, meşhur emeklilik yaşlarının yukarıya çıkarılmasına yönelikti. Burada, Türkiye'de ilk defa işsizlik sigortası uygulamasına başladı. Ekonomik ve Sosyal Konsey'in de kurulması söz konusu, kuruldu. Ve Türkiye'de yeni bir emeklilik sistemi, bireysel emeklilik sistemi gündeme geldi ve uygulamasına geçildi. Şirketlerin başvurularını alıyor Hazine. Ve bu başvuruları değerlendirip, uygulamaları önümüzdeki yıl da başlatmayı düşünüyor.

Ben son olarak izin verirseniz bir tane atasözümü izin verirseniz olayı kapatmak istiyorum. Hepimizin bildiği atasözü. Ayağımızı yorganımıza göre uzatmazsak, en sonunda birisi gelip bize bazı gerçekleri hatırlatacaktır.